

تورک یوردی

ناشری: تورک یوردی

مدیری: آق جورہ اوغلی یوسف

۷۴
۵
یل ۶ جلد ۱۲ صافی ۱۳۱

۲۹ مارت ۱۳۳۳

۳ صافی ۱۳۳۳

بوخصوصه مکتبلر اوراق فدا کاراقلری دریغ ایتمه‌لی و هر درسک مناسب‌تدار اولاجنی رسم و تمثالری محتوی و آیری آیری رنگده مکافات نمونه‌لی ترتیب ایچون صنعتکارلر آراسنده مسابقه‌لر کشاد و حقیقی بر ذوق سلیم ایله الک مناسب‌لرینی انتخاب و استعمال ایله‌ملیدر . تا که ناجی مرحومک « یارب بو آفرین نه توکنمز خزینه‌در » مصرامی مکتب آفرینلری ایچونده مصروف اولاییلسین . سوک زمانلرده آفرین و تقدیر ایچون آوروپا مکتبلرنده قارت پوستالرده استعمال ایدلمکده‌در . بونلرک درس‌لرله علاقه‌دار اولانلری ویا مکتب رسم و خاطرملرینی احنوا ایدملری ، هله چو جوغوک آکلایه‌بیله‌جکی برسویه‌ده نفاست ترسیمی احتوا ایله‌ینلری البته علی‌العاده کاغدلردن داها زیاده حفظ و استفاده‌نی موجب‌در .

آفرین ورقه‌لری کبی طلبیه ویریلن سائر اوراق‌ده البته اعتنایه شایاندیر . بومیانده ذکر جمیل ، تحسین و امتیاز ورقه‌لری ، خصوصی و عمومی امتحان اوراقی ، بالخاصه مکتب قارنه‌لری ، نهایت تصدیقنامه و شهادتنامه‌لرده حقیقی بر ذوق صنعتکارانه ایله احضار ایدلمک مجبوریتنده‌درلر . تا که چو جوغلره و طائله‌لره تلقین حرمت و ذوق ایستین ، مکتبه علاقه و مربوطیتی تأیید ایتمکه برابر فکر صنعت و نفاستک تعمق‌ده تسهیل ایله‌سین .

ابراهیم عمره السبع

تاریخ و آثار عتیقه

مهم بر قونفه‌رانس

۱

استانبول دارالفنونی قونفه‌رانس سالوننده ۱۰ مارتیه مصادف جمعه ایرتسی کونی ، دارالفنون لسانیات شعبه‌سی اورال - آلتای دیل‌لری مقایسه‌لی صرف مدرسی کیزه بک طرفدن « طورقان » یاقینده بولونان « خوجو » - « قاره خوجه » شهری آثار عتیقه‌سینه دأثر بر قونفه‌رانس ویریلرک ، تورک اوجاغی باشوغلک رجاسیله ۱۶ مارت جمعه کونی عین قونفه‌رانس بازید تورک اوجاغنده تکرار ایدیلدی [۱] . دیککه‌مک ایچون کلنلر ، دارالفنوننده اولان قونفه‌رانسده غایت آزار اولدینی کبی ، تورک اوجاغنده‌ده آرزو اولدینی مقدارده دکلدی . بو آزلنی - باشقه برچوق سییلرله برابر - بویله حدی و علمی قونفه‌رانس‌لر حقنده قارئلرینه بر آزار ایضاح و تنویر وظیفه‌سیله‌ده مکلف اولدیقلرینی ظن ایتدیکمز کونده‌لک آرقداشلریمزک لاقیدلرک‌لرینک ، علاقه‌دارلق کوسته‌دمه‌مه‌لرینک نتیجه‌سی عدایده‌بیلیرز . بزجه شیمدی‌یه قادار بیانمه‌ین فقط بیانمه‌سی ، آکلاشیلماسی لازم‌کن بویله علمی و ملی طوبلانیشلر - ویری کلشکن علاوه‌ایدلم: اثرلر - حقنده ، یالکیز ویریلن اعلانلری یا کلیشلی بر صورتده باصمق

[۱] بو مقاله یازیلوب مطبوعه‌ده دیزلدکن صوکراره عین قونفه‌رانس ۲۶ مارت بازار ایرتسی کونی ، بک اوجاغنده « غلطه سر یایلر یوردنده » تکرار ویریلدی . بو دفعه قونفه‌رانس ، هم آلمانجه ، هم تورکجه اولدینی کبی ، کلن آلمانلره قونفه‌رانسک آلمانجه مطبوع خلاصه‌سی‌ده داغیدیلدی .

دكل، برآزده او قويمچيلرى علاقه دار ايدە جك و سراقلا ندېرە جق سورتنده بر قاج سطر بازارق تشواق ايتمك ده ، ملت پرور آرقداشلىرىمىزك بر بورجلى اولسه كر كدر .

كله لم قونفهرانسە :

«تورك درنكى» مجموعه سنده «تورك يوردى» نك تا برنجى جلدنده (۱) ده ايضاح ايدىلىش اولدىنى وجهله ميلادى آلتىنجى - سگىزىنجى عصرلرده ، شرقى توركستان و موغولستان ايله برابر ، چينك «قان - سو» ئولكليرى ده جامع اولمى اوزرە بويوك برە هيونىغ نو - اويغور ، ايمپراطورلىق قورلىشىدى . ياىغىنى بويكون «قارا خوجە» ويا «يدى شەر» ديه آ گىلمقده اولان (خوجو) و ئىمير ديكركله (ايدى قوت) شەرى ايدى . ايشتە پروفور كىزە بىكك قونفهرانسى ، آلمانىا طرفندن بورالرە ياپدىريلان دورت سياحت علميه قافله سىك تدقيقات و حفريات نتيجه سى جيقارمش اولدىقلىرى اسكى انزلرە دائر ايدى . پروفور ، اولاً بويكشفياتك نصل اجرا اولنديغىدن ، بو اوغورده اختيار ايدىيان علمى سياحتلردن ، و كشفياتك توركلرك مدنيت ، صنايع نفيسه ، دىل وادبيات تاريخلىرى و عموماً علم طائنه تعلق جهتلردن اولان قيمت واهميتلردن باحث برهاشلانفج ياپدىلر . كىزە بىك كورە ، بويكشفياتك - ديكر بر جوق علمى مسئلەلر ايله برابر - اك بويوك اهميت و قيمتى شيمدى يە قادار آ كلاشيلمايان وپيانمەن بر جوق تورك آدريله ، اسم خاصلريلە ، تورك دىل وادبياتى حقندە آجىق برفكر وىرە . يىلمە سنده در . چونكە بزە ، اسكى توركلرە دائر چين وقە نويسلىرى ده خبلى مهم وقيمتدار معلومات وريپورلردى ايسە دە ، چين حرفلرينك وچين دىلى صدا و صوتلرينك تورك آدرينى ، تورك كلكليرنى سويلە مك ويازمى خصوصندە يتشمە سى آد ، دىل وادبيات خصوصلارندە آنجىق جوق مېم وقاريشىق فكلر وىرە يىليورلردى (۲) . بويكشفياتك دىل وادبيات تاريخلىرى نطقە نظرندە ، حتى شيمدى ، بر جوق فائده لرى طوقومشدر . مثلاً روس مستشرق يادريئتسوف و فين عرقداشلىرىمىز فضلانسدن موسيو (هايكل) طرفلردن كشف اولونارق (اورقون بە كىكو طاشلىرى) (۳) ندە بولونان بر قاج غريب

(۱) (تورك يوردى) جلد ۱ - صفحه ۶۲ : ۶۹ - ۱۱۱ : ۱۱۲ .. (تورك درنكى) مجموعه سى - صفحه

۱۷۶ : ۱۷۹ - ۲۰۷ : ۲۲۹ لره بايىكز ۱۰۱

(۲) پروفورك بو نقطه نظرى - حتى بالكر چينلارە منحصر اولماق اوزرە - جوق دوغرىدر : اسكى توركلر و عموماً اسكى قوملر آراسىندە ظهور ايتىش اولان مهم شخصلرك ، ياىغىلر طرفندە نقل ايدىلن آدرى بزە جوق ياگىش بر صورتدە ايريشە يىليور . مثلاً آلتىنجى عصر ميلادىك صوك ياربىلرندە پىرانس ايمپراطورى طرفندن تورك خانلى (دىراول) - ايلچى كوندە ريلدىكى روايت اولنىور . (دىراول) كىمە در ؟ بويك توركجە آدى نصل اولاياربە ؟ .. و يەنە مثلاً آتيلابە قارشى (وزيقوت) ، (فرانى) ، (بورغوند) لرى قوماندا ايدەن روما قوماندانى - كە آتيلابە كى هون توركلردن ايدى ، دىيورلر - بزە « آنجىوس » اسميله ايريشە يىلمشدر . ايران ايله تورانك « شەنامە فردوسى » طرفندن ياشايدىلن ازلى مجادلە سنده كى تورك شەرمى « آفراسياب » كى توركجە آدىنى دە يىلكىدن عاجىز . و مثاللىر دها چوغلانايلىز .

(۳) بە كىكو - قازان توركجە سنده [ب = م قانونيله] مە كىكو - ايدى او بە كىكولك = ابدىت دىمكدر . آدە مقامندە ، نوكلر طرفندە قوللانىلمش اولان « بە كىكو طاش » ، نجيب طەم بك طرفندە « اورحون محكوكانى » شرحك مقدمە سنده عيناً قوللانىلمشدر . بزە بورادە اوفى قبول ايتىك .

لغاتك آ كلاشيلماسنه يارديم ايتمشدر...

صوكره ، پروفوسور ، كشفیات ياييلان ئولكلرك جغرافى وضعيتندن ، أسكى سكه سندن ، اويغور مدنيتنى ياراتان عامللردن بحث ايتديلر . بونى متعاقب بوانرلك كشفى ، حل وقرائتى ، شرح وايضاحى خصوصنده عمرينك بك چوق بر قسمنى فدا ايدىدرك نتيجهده موفق اولان بوبو صورته توركلিকে و علم عالمه مهم خدمتلىر كوسترن محترم پروفوسور فون لوقوق طرفندن - استانبولده كوستريلك اوزره - لطفاً كونده ريلش اولان سينه ما جاملىرى وفوطوغرافيلر حقنده معلومات وريديلر . سينه ما جاملىرى ، - كيزه بكك ديدىكى وجهله - ايكي قسمدى : بر قسمى حفر اولان حوالىنى ، خوجو شهرينك عمومى كورونوشنى ، سوزلرينى ، معبدلرينى ، دينى وغير دينى اولمق اوزره اويغور صنايع نفيسه سنه عائد بر چوق آنارى ارانه ايدىوردى . ايكنجى قسمى ايسه اويغورلرك (خان بالق) دياتخت لرنده بولمىش اولان مختلف يازيلرك قليشه لرى ايدى . صوكره ، بوجاملىر سينه ما ايله كوستريلهرك ، پروفوسور طرفندن برره برره ايضاح اولندى . بوندن اون ، ايكي - اون اوچ عصر اول پارلاق بر مدنيت قورمىش اولان اويغور توركلرينك حك ، نقش و ترسيم خصوصى لرنده كوستريدىكلرى موفقيت ، نظرلرك اوكنده بو صورته فطى بر وضوح ايله جانلاندى . هله اويماجىلغك و آغاچ صنعتلرينك بر نمونه سى اولان بر سو قابى ايله ، هيكلتراش نمونه لرندن بر هيكل چوق شايان دقت ايدى . كيزه بك ، بو هيكلك البسه قيورعلرينى و آياقلىرى تصويرده كى موفقيتلرينى ايضاح ايدىدرك قلاسيق يونان هيكلتراشى سنى آگديرديغنى سويليورلردى .

مدنيتك ديكر شعبه لرنده اولدينى كى ، صنايع نفيسه سنده محيطك تاثيرلرى انكار اولونماز . كلر . يا سمنلر آراسنده بويومىش اولان بر عجم روستائيسيله ، يالكىز دوهلر بارينه بيله جك قيزغين قومساللردن باشقه بر محيط كورمه ين بر عرب بدوينك بدىي دويغورلى آراسنده ، هر حالده بر آريلق اولمق لازمدر . شونى ده اونوتمايم : بوكوزل صنعتلرده حائر تاثير اولان ساده بدىي دويغورلر دكل ، جمعيت محيط طرفندن تلقين اولونارق سجه حالى ا كتساب ايتمش اولان ديكر روحى حاللرده ، منفى و يا مثبت بر صورتده ، تاثير ايدى بيليرلر . مثلاً - كون واستقرار بيلمه ز بر جنكاورلق سجه سنى طاشيان بر قومك صنايع نفيسه ايله علاقه سى - بك طيبى اولارق - « بك درين » اولمايه بيلير .

محيط ، جمعيتك عقیده سنده ، مؤسسات دينيه سنده تاثير ايتدىكى ، ودينك ايسه ، بوتون أسكى جمعيت بشريه ده ، كوزل صنعتلرك همان هر شعبه سنده بك درين ايزلر براقدينى معلومدر . بوكوستريلر مثاللرده ، محيط ، صنايع نفيسه به - وعلى العموم مدنيت و حرته - بر ويا ايكي واسطه ايله اجراى تاثير ايتدىكى كورولير . فقط محيطك بو تاثيرى دها ديكر بر صورته ده ، يعنى واسطه سزده اولاييلير . مثلاً بر جمعيتك بولندينى ئولكلده كوزل شيلر ياپاييلمك ايچون ، صنايع نفيسه نك بر شعبه سنده اثرلر ياراتمق ايچون بول بول مواد بولنور . بونقعه نك - بالخاصه وسائط ثقلية نك بك دون اولدينى دورلرده - بك چوق اهميتى واردر . مثلاً يونان هيكلتراشى خارقهلر وجوده كتيره جك قدر بوكه لمىش اولماسى ، محيطك يونانلى روحه فيصله ادينى بدىي دويغو ، بدىي ايمان ، اطرافى قوشادان ، چويرن عمومى و درين بر كوزللك آلتنده ازيه ازيه اولدقجه (passif) بر حاله كن روح ايله برابر ، اورالرده

يك مبذول بولونان مرمىرلەردە مەدئون اولسە كر كدر .

يك محق اولان بو مەم نقتەلەرى خاطرندىن چىقارمايان بىر ذاتك ، تا اورتا آسيا يايلازلرىدە ، يك اسكى بىر زمانلردە ، يارادىلان بىر نفىس صنعتى ، بىرەيكتراشىنى ، قىزىل بىر طرفدارلىق ايله دەكلەدە غلىهدارلىق دويغولرىدىن مەكەن قادار قاچىسارق ، صوغوق قانلىقلىقلە دىدىكلەمسى ، تدقيق و تحقيق اىتمەسى لازىمدر .

بونك ايچون بىز ، پروفىسور ك نقتە نظرىنى ، - اويغور صنايع نفىسە و مەدنىيتىك يوكسەكلىكى - مەدافقە ايدەرز .

مەبدلر ك دىوارلرىدە بولنىش اولان بىر چوق شەخس رەسىملىرىنە دائىر بويالى لوجەلر ، قونقەرەنس سالونلرىدە عمومك كوزى اوكنە آسىلمىشىدى . اسكى تورك - موغول ، ايران و چىن سىپالرىنى تەسىمىدە خىلى موفىقت كوستردىكلەرى آ كلاسشيلان بولۇجەلر ك تدقيق دە ، تورك صنايع نفىسە تارىختك مەم بىر فصلنى تەشكىل ايدەك قادار درىن و كنىشىدر . بونلر ، ھەر حالدە مەم بىر مەدنىيتك محسوللارىدر . تورك اوجاغى سالونىدە وىرىلن قونقەرەنس جام و فوطۇخرافىلر كوندەرمك لطفندە بولونان - توركلر ك بويوك محبى - پروفىسور فون لوقوق جىناپلىرىنە تەلغراف ايله عرض تەشكرە قىرار وىرىلەرك ، تەلغراف مەنى يازىلوب اوقوندى و آلفىشلەرلە قبول اولدى . دوقتور كىزەبكەدە اوجاقلىر طرفىدىن سەجىمى تەشكرلر بىيان ايدىلدى .

۱۷ مارت ، ۱۳۳۳

ارقالى توقنامىسى

توركلەك شۇنى

يەنى تورك اوجاقلرى . - سىبورىخسار و مېخالجىق قەبىلەلەردە بىرەر «تورك اوجاغى» قورۇلىشىدر . «تورك يوردى» ، مەسكەنە ياردىم اىتكە اوزرە قاتىلان بو ايىكى آرقىداشنى دىواملى فەالىيت و موفىقت نەمى اىلر .

چوچەكلر ك مەيەسى ايچورە . - مەسكەنەدە فقير داكسوز چوچەكلر ك مەنأ و مادە مەيە سەنە چاللىشىقى ، نەشور و نەمەنە ، تەربىيە سەنە خەدمەت اىتكە ، بو اوغۇردە اولان فەالىيت و ھەركەتلىرى تەنظىم وادارە اىلەك ، ھاككە ، مەكتەپ ، جەمىيت و قانون قارشىلەردە چوچەكلر ك ھوقۇقى ، مەنەنلەرنى قورۇمنى مقصدىلە بىر «ھەيئەت اطفال جەمىيىتى» تەشكىل ايتىشىدر . اختصاصە ، اوصانلر و توكەنلر بىر فەالىيەت ، منور صنەك ياردەمكە يك چوق مەتاج اولان ، وەقە مۇسەلرلى آراسىدە بو نقتەلەرى نەمأ مەزك ، مەشەبث ذانلر بولونان بو يەنى درىكى ، «تورك يوردى» آلفىشلار و مۇسەلرلىنى سەمىيەتتە تەبرىك ايدىر .

قىزىدە بىر شىركەت . - اشپاى تەجارەتە و بالخاصە مەنسۇجات اىلە آيش و بىرىش اىتكە ، وەلەقە مەنسۇجات ايشلەرىلە اوغراشەنى اوزرە ، قونىدە يوز بىك ايرىا سەرمەيە اىلە بىرلى بىر آتۇپىم شىركەت قورۇلىشىدر .